

הישיבה השמונים ואחת

ביום י"א בתמוז תשכ"ז, בשעות 11.30 לפה"צ – 3.30 אחה"צ, בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: החברים האדונים אברמסון, בן-חיים (יו"ר), בן-גון, בנעט, ברגנרין, גרינברג, זיידל, ייבין, מלמד, מירסקי, מדין, קוטשר, רבין, ריבלין, שירמן, שלי.
 החברים היועצים האדונים: אירמאי, דותן, מורג, מלצר, קרוא, שבטיאל.
 חברי המזכירות: הגברות בהט, גרשטר, רייך והאדונים איתן, אסטרחק, מדין.
 הצטדקו על היעדרם: האדונים אורבך, בלאו, עגנון, שלונסקי.
 האדונים פולוצקי ורוזנטל בחו"ל.

- סדר היום: א. מונחי חקר העבודה
 ב. מונחי חוק החומרים
 ג. מונחי האלקטרוניקה
 ד. המשך הדיון בהצעת כללי הכתיב.

א. הא' איתן: על הודעת-הסיכום, שנשלחה ביום כ"ב באייר תשכ"ז, לא נתקבל שום ערעור מחברי האקדמיה.

מונחי חקר העבודה אושרו פה אחד¹.

ב. הא' איתן: איש מחברי האקדמיה לא ערער על מונחי חוק החומרים שבהודעת הסיכום, שנשלחה ביום ט"ו באייר תשכ"ז.

מונחי חוק החומרים אושרו פה אחד¹.

ג. הא' איתן: אחר הודעת-הסיכום, שנשלחה ביום ט' במרחשוון תשכ"ז, חזרה הוועדה ודנה במונחי המילון למונחי האלקטרוניקה (פרק 07 מן המילון הבין-לאומי לאלקטרוניקה), שהיו עוררים עליהם, והחליטה לשנות ערכים אחדים. הודעה על השינויים האלה נשלחה לחברי האקדמיה.

הא' אירמאי: לפנינו המונח "מכפל אלקטרוני", ולרגל זה רצוני לערר את השאלה של הבחנה מדויקת בעברית בין המושג *to multiply*, המשמש בשתי צורות: *פפל* (בבניין קל), *פפל* (בבניין פיעל), לבין המושג *to double*, המשמש בבניין הפעיל של אותו פועל: *הכפיל*. אלו השימושים שנקבעו, אולם בפי המדברים יש כאן ערבוביה.

מונחי האלקטרוניקה אושרו פה אחד¹.

ד. הא' בן-חיים: הוועדה, שהועמדה להכנת הצעת כללים חדשה לכתיב העברי, הביאה לפנינו את סיכומה, ויו"ר הוועדה, הא' קוטשר, נימק בהרצאתו את ההצעה והצביע על יתרונותיה לגבי הנוהג לפי הכללים שקבע ועד הלשון. כנגד הרצאתו אמרתי אני בהרצאתי, שאין בכוחם של כל הפרטים והשינויים שבהצעת הוועדה כדי לפתור את עצם הבעיה. המכשיר היעיל היחיד לתקנתו של כתיבנו – אמרתי – הוא הניקוד. הצעתי, לפי זה, שנקיים כתיב חובה רק ע"פ כללי הניקוד, ומה שבא להוסיף על הכתיב המנוקד לא ייקבע ככלל מחייב, וכל סטייה בתוספות על הכתיב המנוקד לא תיחשב כשגיאה.

1. המונחים יבואו במילון מיוחד בסדרת המילונים המקצועיים.

הא' שירמן: הצעתי הייתה, שנקבע כתיב, שמבחינת אותיותיו יהיה זהה לכתוב המנוקד, ונוסיף על כך הוראות, באיזה מקום יש להכניס פעם בפעם ניקוד חלקי.

הא' רבין: בגלל נסיעתי לחו"ל לא יכולתי להשתתף בישיבה, שפתחה את הדיון, אך קראתי את זיכרון הדברים בתשומת לב. דומני, כי חשוב מאוד, שנגיע במהירות לידי החלטה ברורה ומחייבת. רבים מכם בוודאי שמעו על הדיונים שבמערכת ההוראה. המזכירות הפדגוגית של משרד החינוך כבר הייתה נכונה לקבוע בעצמה את הכללים לאותו כתיב "מלא", שיילמד בבית-הספר. לאחר התערבותם של חברי האקדמיה, הבטיחה המזכירות הפדגוגית, שתטיל כחובה את מה שתקבע האקדמיה. עבודתנו אינה בחלל ריק. כשאנו מתווכחים, מחכים רבים – בדין ובזכות – לשמוע מפינו החלטה ברורה. אם נשהה את החלטתנו יותר מדי, יש לחשוש, שיבוא מישהו אחר ויקבע עובדות, ואחר כך נצטרך לצעוק חמס על שעבר. אי אפשר לקיים במדינה מצב, שכל מי שרוצה לכתוב כותב כרצונו, ושכללי ועד הלשון כמעט שאינם ידועים, ומי שידע אותם מקל בהם, ואין שומר עליהם. בית-הספר חייב ללמד דברים ברורים, ואינו רשאי ללמד אפשרויות שונות, שכן ע"י כך הוא עלול להרוס את כל הכבוד, שרוחשים ללשון העברית ולכלליה. עלינו לבוא לכלל החלטה. אם נקבע, שהכתיב המחייב הוא כתיב מנוקד, הרי עלינו לכפות על הקהל לכתוב את הכול בניקוד. יש כ-30-40 שפות – בהודו, בסיאם, בבורמה, באתיופיה – שכתבן הוא כתיב של קונסוננטים בצירוף ניקוד. אין זה נוח גם שם, אבל כל פרסום נכתב ונדפס בניקוד, וכל מי שכותב מכתב, מנקד. אולי יש לתקן כמה מצורותיהם של סימני הניקוד, שהיו נוחים יותר. אבל אם נחליט על ניקוד, עלינו לדרוש, שהכול ינהגו כך. ואם לאו, היינו אם נמשיך בשיטה של שני כתיבים – וסבור אני, שאכן כך יהיה – עלינו להבין, שהכתיב חסר הניקוד לא יוכל לפתור את בעיית הקריאה. תמיד יהיה צורך בניחוש, ועלינו לקבוע שיטת כתיב, שניתן מינימום של ניחושים ושל אפשרויות טעות בקריאה. אבל אנחנו יכולים ליצור כתיב, שיפתור את בעיית הכתיב. על כן ממליץ אני על השיטה שהציעה הוועדה. לעת עתה לא מצאתי שיטה טובה יותר. עלינו לקבל אותה, משום שהיא מניחה פחות ספקות בלב הכותב מכל הצעה אחרת.

הא' קרוא: אין לדבר על התקנת שיטת כתיב מלא. לא היה כדבר הזה מעולם. נהוג ונהוגים לכתוב כתיב מלא, אולם דרך כתיב זה מסורה לכל כותב וכותב, ואי אפשר שנגיח דבר כזה כאפשרות יחידה מחוץ לכתוב מנוקד. אבל הגענו לידי כך, שהמדינה שוקדת על התקנת כתיב לבתי-הספר. בעזרת מורים, סופרים ואנשי מדע עלינו למצוא אפוא דרך של ניקוד חלקי, שתוכל המדינה לחייב בו כל עיתון, כל ספר ומודעה. הניקוד החלקי צריך לחול על אותן מלים, שקשה להבינן. יש לבחור ועדה, שתציע מערכת כללים המכוונים לכך. אם נצליח בכך, יתקבל הדבר על דעת הממשלה, ואפשר להצליח בעזרת החוק להטיל את הדבר כחובה. הנה בשווייץ קובע החוק, שכל מגיה הוא בעל סמכות של צנזור בתחום הכתיב. כל השגיאות מקורן בחוסר ניקוד.

הא' שבטיאל: בדעתי לדבר הפעם כמורה. מן המערכה אני בא, וקרוב אני אל ה"חלל", הוא התלמיד. נאמר כאן, שהכתיב המלא אין בו כדי לפתור את בעיית הקריאה, ואף זו נאמרה כאן, שיש בו בכתיב המלא תקלות הרבה. ואמת אמרו. מוסיף אני ושואל: כלום יודעים תלמידינו לקרוא טקסט, אף כשהוא מנוקד. שיבושי תלמידים בקריאת טקסט מנוקד אינם מועטים. ומצויים הם אפילו בספרים, שתדירים הם ביותר בידיהם, כגון: תנ"ך וסידו רתפילה. והדברים אמורים גם לגבי תלמידי כיתות עליונות.

המזכירות הפדגוגית שליד משרד החינוך והתרבות פנתה אל האקדמיה וביקשה ממנה

להכריע בשאלת הכתיב. ואף היא הציעה את הצעותיה בהנהגת הכתיב המלא והחסר שלבים שלבים.

מוטב, לפי עניות דעתי, שהאקדמיה תיעץ למוכרות הפדגוגית שתנהיג את הכתיב החסר המנוקד בבתי-הספר היסודיים על כל כיתותיהם, לרבות כיתה ח'. וכל ספרי לימוד שיהיו בידיהם יהיו בכתיב חסר ומנוקד. מנוקד – כדי להרגיל את התלמידים לקריאה כתקנה, שהניקוד יפה לה. וחסר – דווקא. לפי שהתלמיד לומד עדיין בביה"ס את הדקדוק השיטתי-הפורמלי, המיוסד על תורת הניקוד, שהכתיב החסר נזקק לו, שאם נבוא ללמד כתיב מלא – בין מנוקד ובין שאינו מנוקד – בבתי-ספר אלו. נמצאנו סותרים את כללי הניקוד שנלמדו, ונמצאנו נוטעים ועוקרים כאחת.

הא' אירמאי: אני אדבר מגקודת ראותו של הצרכן, אני נתחנכתי בכתיב החסר. עברו תחת ידי אלפי סטודנטים, שאינם יודעים עברית כהלכה, ואני מתפלא, כשאני פוגש אחד מהם היודע לנקד. מורים היו מצוינים, ומדוע אין התלמידים יודעים ניקוד? משום שאי אפשר ללמד בשר ודם פשוט את הניקוד העברי, אלא אם כן הוא חוקר בלשון. אני הייתי מורה לעברית, ויודעני, כמה קשה לילדים ללמוד את דקדוק הלשון, ובעיקר את ניקודה. אם נניח לו למצב כמות שהוא, נמצאנו מגדלים דור שאינו יודע כתוב וקרא. אבל אם לא נחליט אנו – יחליטו הם. לדעתי, האקדמיה מוסמכת להחליט בזה יותר מכל גוף אחר, ומוטב שהיא תחליט. התלמידים אינם אלא סוג אחד של צרכנים. הסוג השני – אלו המבוגרים, ועליהם ודאי שאין אנו רשאים להטיל את נורת הכתיב המנוקד והחסר. לא נכון, שאין כתיב מלא. הרי הוא קיים אלפיים שנה לפחות. אפשר אולי להקל ע"י ביטול וי"וין כפולות, שכן אפשר לציין את תנועות שורק וחולם בו"ו שרוקה ובו"וין חלומה, ואף מכונת הכתיבה העברית יכולה לקלוט אותיות אלה. בישיבה בעניין זה בימי ועד הלשון ראו כשני שלישים של החברים צורך להצביע בעד כתיב מלא. מניין באו הקשיים שבכללי הכתיב המלא שנקבעו אז? מתוך הצורך להתפשר עם מתנגדיהם בפרטים שונים.

המאמר ב"לשוננו" שנוכר כאן אינו נראה לי, הואיל וניתוחו הסטטיסטי (הנכון) מבוסס על חומר שאינו מתאים למטרתנו (חומר שנלקט בשעתו ע"י ד"ר אליעזר ריגור ז"ל למטרה אחרת לגמרי, והוכן על-ידיו בצורה מסוימת), וממילא גם המסקנות אינן מבוססות דיין. נעשה ניסיון בשעתו ע"י ד"ר לוי לבדוק טעויות של קריאה, ונמצא שהקוראים בטקסט מנוקד טעו יותר מהקוראים בטקסט בלתי מנוקד. הסיבה לכך – שהניקוד שלנו אינו יפה לעיון. יש, לדעתי, למצוא דרך של כתיב מלא, שימעט באותיות מיותרות כדוגמת הו"וין הכפולות. איני מאמין ביעילותו של ניקוד חלקי.

אשר להצעות שנשמעו, הריני שואל: כמה אנשים יודעים לנקד נכונה? אף אני מפקפק לעתים, כיצד לנקד. הניקוד המלא לא יפתור את השאלה, אף לא הניקוד החלקי, ורק ירבה בורים בישראל.

השאלה היא: כלום רשאים אנו להניח לערבוביה שתימשך, או לאו?!

הא' מלצר: כשדובר על ההנחיות לוועדת הכתיב אמרתי: מציע אני לוועדה, שתניח ביסוד פעולתה, שיהיו לנו שני כתיבים: מנוקד ולא-מנוקד; והשאיפה צריכה להיות, שכל מה שייכתב בניקוד יהיה בכתיב מלא יותר מן הנהוג, וכל מה שייכתב ללא ניקוד יהיה מלא פחות מן הנהוג. וכך יקטן ההבדל שבין הכתיב המנוקד לבלתי-מנוקד, ולא יהיה מרחק בין הכתיבים מילדות ועד זקנה. אבל הוועדה לא התחשבה בהנחיה זו, לא שאפה לקרב את שני הכתיבים, ויצרה שיטה חדשה. הייתי חבר בוועדה, והתנגדתי לדרכה. הצעתי ניקוד חלקי באותיות מסוימות. שכן חוספת י"דין וו"וין אינה מועילה. הניקוד החלקי צריך לאפשר הבדלה בין

מְנַהֵל לבין מְנַהֵל; אם ע"י ניקוד חירק כאן או ע"י ניקוד שווא כאן. לשם כך יש להוסיף סימני ניקוד במכונת הסיידור ובמכונת הכתיבה, ואין בכך קושי. הכתיב המלא יהיה קרוב אל החסר, ולצורכם של קוראים סתם ישמש הניקוד החלקי. המליאה היא שתייבת לדון בזה, ולא ועדה, ואולי יש לשתף בדיון אנשים גם מחוץ לאקדמיה. יש לדון בכך בישיבה ממושכת, עד שנגיע לידי החלטה.

וכן יש לתקן תקנות בניקוד עצמו, להעז ולפעול. קדושתו של ניקוד התנ"ך בעיניה עומדת, אבל בדברים שבמעשה יש לעשות תיקונים.

הא' שירמן: אין בעולם אומה, שיש לה שני מיני כתיב. לפיכך אין זו דרך להתקין שני כתיבים, כך שלאותה המלה יהיה שלד שונה בכל אחד משניהם. החלטה ברוח זו צריכה להיות היסוד לכל דיון.

הא' ייבין: אין זה נכון, שאין אומה ולשון שאין לה שני כתיבים. הנה האנגלית. יש כתיב אנגלי של בריטניה, ויש של אמריקה. דרך משל, אלו כותבים colour, והללו כותבים color. באוסטרליה יש מהם כותבים כך, ויש מהם כותבים כך; והוא הדין בקנדה ובאפריקה. לא אנו באים ללמד את העם כתיב מלא. יש בארץ-ישראל לפחות 15 כתיבים מלאים. השאלה היא, אם רשאים אנו להניח לערבוביה זו שתימשך. ודאי, אנו יכולים להחליט, שאין בנו כוח להשתלט על ערבובית כתיבים זו, ושאינו לנו פתרון. ברור, ששום כתיב מלא לא ילמד את האיש לכתוב כתיבה נכונה. נתפרסם מחקר ב"לשוננו" בשנה זו על הכתיב הנהוג מיסודו של ועד הלשון, והוכח שם, שבמקרים רבים כנגד כל תיקון שכתוב זה מתקן, גורם הוא תקלה במקום אחר. צריך שיהיו כללים של כתיב מלא שיונהג חובה. ברור, שיעבור זמן, עד שיושג הדבר, ונדמה לי, שהצעת הוועדה היא מהפכנית פחות מכל הצעה אחרת. היא מיוסדת על כללים וממעטת ביוצאים מן הכלל. לפיכך אני תומך בהצעת הוועדה, ואולי יש לתקן בה תיקונים קלים, כגון סימון החולם והשורק.

הא' בן-נון: השאלה, שאנו עוסקים בה עכשיו, נכבדה היא הרבה מכל השאלות, שרגילים אנו לעסוק בהן, על כן אל נדחק את הקץ מתוך פזיזות וקוצר רוח, גם אם היא תובעת פתרון מהיר ככל האפשר. אבל טוב שנשתדל להתקדם בעיונו, ולא נאבד זמן ע"י חזרה לעמדות נטושות מדי פעם. כל תלאי שנטיליא על גבי שיטת הכתיב הנהוגה עתה, יועיל במקום אחד ויקלקל במקום אחר. נחדל-נא להשלות את עצמנו ונודה, שאי אפשר להורות בבית-הספר שתי שיטות כתיב. ואם שיטת הכתיב חסר הניקוד אינה פותרת את השאלה, יש להורות כתיב מנוקד. פרופ' אירמאי הטיל ספקות במחקר סטטיסטי, אף אני איני סומך ביותר על הטענות, שהביא נגד הניקוד שלנו מכוח הסטטיסטיקה. כבר התרגלנו לניקוד התחתי: נשמור-נא מה שבידנו, ונשתדל להפיק ממנו את היעילות המקסימלית, ככל האפשר. לפיכך עלינו ללכת בדרך של ניקוד חלקי, אולם לפי שיטה, ולא עפ"י מקרה; נראה לי, שהניקוד החלקי נוח יותר מן השלם. אמר הא' שבטיאל, שתלמידיו מתקשים גם בקריאת כתיב מנוקד. זו תוצאה של אי-הקפדה על הנקודות מתוך ההרגל לקרוא טקסט בלתי מנוקד.

אין כל צורך ללמוד את שיטת הקריאה ללא ניקוד, אף בשביל אותם הספרים, שלא תוכל לשנותם לניקוד. לפנים התחנכו התלמידים על הכתיב המנוקד בסיידור ובחומש. וע"י כך ידעו לקרוא בתלמוד, שאינו מנוקד. מי שידע יפה לקרוא טקסט מנוקד, ידע לקרוא גם טקסט שאינו מנוקד, בתנאי שילמד קריאה מדוקדקת. וכשם שאין אנו רוצים להורות שתי שיטות מנוגדות, כך גם אי אפשר להרכיב שתי שיטות סותרות זו על זו, לפיכך גם אין להציע דרך של ניקוד שלם בתוך כתיב חסר הניקוד. הוראת הדקדוק על בסיס זה היא אסון. אולם אפשר להורות שתי

שיטות, כשאנין סותרות זו את זו, כגון שהאחת כלולה בתוך האחרת. הצעתי לפני שנים אחדות הצעה, המכילה שתי שיטות ניקוד: האחת – הניקוד המלא בפישוט מסוים; והאחרת – ניקוד חלקי, קל יותר מבחינה טכנית, ואפשר שגם מבחינת פסיכולוגית יתברר, שהוא נוח יותר מן הניקוד המלא. אין הכרח לקבל הצעתי דווקא, אך לפי הדיון בפרטי ההצעה המעשית יש להחליט על העיקרון של ניקוד חלקי. ניקוד חלקי, שאינו שיטתי, אין בו פתרון, משום שאינך יכול לחזות מראש את טעויות הקורא.

הא' בן-חיים: נעשה ניסיון – בהתקנת החומר למילון ההיסטורי – לנקד את שתי האותיות הראשונות של התיבה, ואין חשש של טעות קריאה אלא במקומות מעטים.

הא' בן-נון: בכך הועלת למי שידע את הלשון. אולם להורות בצורה כזו את הלשון לא ייתכן. אולי תועיל שיטתך למי שסיים את בית-הספר התיכון. אולם הבעיה שלפנינו נתעוררה דווקא בשל כישלונות בהוראה בבית-הספר היסודי. ואותה שאלה קיימת לגבי ההוראה בקרב העולים החדשים. דרושה שיטה של ניקוד חלקי. קשה ללמד את הניקוד. אולם אפשר ללמדו, בתנאי שנסייע ללומד לראות את הניקוד יום יום. לימוד ניקוד מופשט אין לו ערך. צריך שיראה הלומד טקסט מנוקד לפניו תמיד.

נלך נא בדרך זו ונתרכזו בדיון יעיל בהצעות, שיש בהן כדי לקדם אותנו, היינו ניקוד מלא, ועל-ידו ניקוד חלקי המותאם לניקוד המלא. איני אומר, שהכתיב חסר הניקוד פסול הוא, אבל אין הוא הדרך היעילה להקניית הלשון ולמניעת טעויות, ולכן אין לנו לקבוע אותו ככתיב המחייב והגלמד בבית-הספר.

הא' דותן: לפני שנתיים החליטה המליאה, שגם להבא יהיו שתי שיטות של כתיב, המנוקד וחסר הניקוד, ושואל אני, האם אנו חוזרים ודנים שוב בשאלה שכבר הוכרעה לפני שנתיים, או שאנו מתקדמים מכאן ולהבא לאור ההחלטה?

הא' בן-חיים: הוועדה לא נתנה דעתה על קירוב שתי השיטות זו לזו.

הא' רבין: יכול אני להבין ניקוד חלקי כאמצעי פדגוגי לשם מעבר מכתוב מנוקד אל כתיב חסר הניקוד, אבל בשום פנים איני מבין, מה היתרון של ניקוד חלקי ככתיב לשימוש כללי. לפי דעתי אינו עדיף על ניקוד מלא, אלא גרוע ממנו. אם אנו באים להתקין ניקוד חלקי בהדפסה, הרי אנו זקוקים למכונה מתאימה לכך. מבחינה טכנית וכספית, דומני, אין הבדל בין ניקוד חלקי לניקוד מלא. אף מבחינת הלשון אין בניקוד חלקי כל חיסכון. הרי המנקד ניקוד חלקי צריך ללמוד ולדעת אותם כללי הניקוד, שהוא חייב ללמוד לשם ניקוד מלא. אם כן, למה לנו לטרוח ולהמציא ניקוד חלקי לפתרון בעיתנו?

הא' מורג: בישיבתה ביום כ"ט בשבט תשכ"ד החליטה המליאה להכיר בקיומן של שתי שיטות כתיב הנהוגות בלשוננו, כתיב שיש עמו ניקוד מלא וכתיב חסר הניקוד. לאורה של החלטה זאת נתבקשה ועדת הכתיב להציע כללים אשר לפיהם ינהגו הכותבים בכתיב חסר ניקוד. נראה לי, שהדיון בישיבתנו היום אינו מתחשב בהחלטת המליאה ובהנחיות שניתנו לוועדה על-סמך החלטה זאת. נראה לי, שעלינו להחליט, אם לקבל את הצעת הוועדה או לדחותה. לאור הדברים שנשמעו היום, פירושה של דחיית הצעת הוועדה היא, שהמליאה סבורה שיש טעם לנקוט בשיטה של כתיב שיש עמו ניקוד חלקי. שיטה כזאת אינה נראית לי כל עיקר, אבל נראה לי שסדר הדיון מחייב את המליאה לנקוט ראשית עמדה לגבי ההצבעה המונחת לפנינו, היא הצעת הוועדה.

הא' קרוא: להנהיג ניקוד מלא – אין הדעת סובלת. ועוד: הרי יש אבסורדים בניקוד

עצמו – הדגש החזק נתבטל למעשה. (הא' שבטיאל : חס ושלום!) הניקוד בתנ"ך לחוד, והניקוד בלשון ימינו לחוד. דבר זה כבר התחיל למעשה – הניקוד החלקי. כל מי שרוצה לציין את הקריאה השונה, עושה סימן תחת אחת האותיות. הניקוד החלקי מצוי גם בכתב ובמכתבים, ואין לשונו הלשון היחידה בכך. גם בצרפתית ובגרמנית יש סימנים מתחת לאותיות, ואף זה מעין ניקוד חלקי. נבטל את השווא ואת הדגש החזק. עלינו למנות ועדה שתברר את העניין, ורק אח"כ נקים ועדה, שתעבד את עצם הצעת השיטה.

הא' בן-חיים : אודה שאני נבוך וחוששני, שדבריי יוסיפו למבוכה המתגלית בכל הוויכוח היום. מצד אחד אין ההצעה מביאה אלא שינוי מסוים של כללי ועד הלשון, שנתקבלו בתש"ח, ושהיה לי חלק בניסוחם. אותה שעה האמינו רוב החברים, שתפתור את שאלת הכתיב. אז נדחו הצעות מפליגות יותר, ומהן הצעה נבונה מאוד של פרופ' קאסטו ז"ל, שלא הרחיקה מצורתה של המלה כפי שהיא בניקוד. מצד השני, המורים לא קיבלו את החלטת הרוב של ועד הלשון, מטעמים פדגוגיים, והיום סבור אני שהיה הדין עמהם. הם הוסיפו ללמד בבית-הספר את הכתיב הקרוי "דקדוקי", ואולם קשה לתבוע כתיב מנוקד כדרכו היום, כיוון שאינו מתאים למבטא הספרדי שבפינו. לדעתי, שומה עלינו לתקן את הניקוד לצורכי המבטא הספרדי. אם נעשה זאת – הרי יש לנו פתרון גמור, והוא הניקוד. ניקוד למעלה או ניקוד למטה – אין זה עניין חשוב. התביעה מן הציבור שיכתוב בניקוד, כמו שהוא נוהג היום, כישלון ודאי עמה. וכנגד זה התביעה מן התלמידים, שלא ישנו בכתיבה, כשלה כמעט בכל מלה. שתי צורות סותרות – הרי היא גורה שלא יוכלו לעמוד בה. זו היא הבעיה המביכה. היש לה פתרון?

לכן, אמרתי בלבי, שמא נציע : יהיה הכתיב המנוקד חובה, ומי שיכתוב כתיב חסר יותר מן הכתיב המנוקד – יתחשב לו לשגיאה, למשל אם יכתוב "שומר" בלי וי"ו, הרי זו שגיאה. אבל אם יכתוב "ארוך" בוי"ו, לא יתחשב לו שגיאה. פירושו של הדבר : חייב אדם לדעת רק צורת מלים אחת, את הצורה שבניקוד, והשאר : אמות קריאה להקלה. זה אמנם אינו פתרון אידיאלי, אבל טוב מהצעת הוועדה, המחייבת שתי צורות כתיבה. ניקוד חלקי פירושו, שכל אחד בורר לו מה לנקד. הרי אי אפשר לעבד שיטה לכך, אך ייתכן ניקוד חלקי בשיטה. כבר הזכרתי, שלצורך המיכון במילון ההיסטורי החלטנו לנקד את ערכי המילון, וראינו שאם אנו מנקדים את שתי האותיות הראשונות, הרי ב" 99% ומעלה אין מקום לטעות בקריאת המלה הבודדת. ואם המלה באה בתוך הקשר, ודאי אפשרויות הטעות מצטמצמות יותר.

אין פתרון ברור לכתיב מלא, אם אינו נתן ברירות שלמה בקריאה. פתרון חלקי זה, שנוסף על חלקיותו הוא מנוגד לשיטת הכתיב המתחייבת מן הניקוד, ספק גדול בלבי, אם ראוי שתסמוך האקדמיה ידה עליו. שמא בכל זאת טובה הדרך, שהציעה הא' הוז בשעת הדיון הראשון בשאלת הכתיב : מוטב שתימנע האקדמיה מלהוציא בשעה זו הלכה פסוקה בשאלת הכתיב הלא-מנוקד.

הא' קוטשר : יש החלטה מפורשת באותה ישיבה מלפני שנתיים וחצי, שהמליאה סומכת ידיה על שתי שיטות. לפי זה דברים רבים שנאמרו כאן לא היו צריכים להיאמר. הוועדה נתמנתה לאחר שנתקיים דיון, והמליאה מילאה ידיה להכין את הצעתה.

חמש שיטות הציעו המתנגדים בישיבה זו (ונוספות בישיבה הקודמת) :

- (1) כתיב כשל הכתיב המנוקד + ניקוד חלקי (שירמן)
- (2) כתיב מנוקד מלא יותר מן הנהוג וכתיב בלתי מנוקד חסר יותר מן הנהוג (מלצר)
- (3) ניקוד מלא, וניקוד חלקי שיטתי (בן-גון)
- (4) ניקוד חלקי בתיקונים (ביטול השווא והדגש החזק) (קרוא)
- (5) לתקן את הניקוד לצורכי המבטא הספרדי (בן-חיים)

הוזה אומר, אין לראות הצעה אלטרנטיבית, שישכימו עליה המתנגדים להצעתנו. בכל דיוגנו היום עדיין לא הוחל בדיון בגוף הצעת הוועדה.

הא' דותן קורא מתוך זיכרון הדברים של ישיבה ס', עמ' 6:
 "מי בעד זה, שהאקדמיה תיתן לוועדה שתקום הנחיה לעבד הלכות בכתיב העברי, שיהיו בו גם להבא שתי שיטות – הכתיב המנוקד והלא מנוקד?
 הצבעה: בעד ההצעה – 11; נגדה – 4; נמנעו – 4
 הוחלט על קיום כתיב מנוקד וכתיב בלתי מנוקד."

הא' בן-חיים: החלטה זו מדברת בפירוש על שני כתיבים, וההנחיה בתוקפה עומדת. אולם הצעת הוועדה מביאה רק כתיב אחד, ואינה מנסה להציע כתיב מנוקד, המקורב אל חסר הניקוד.

הא' קוטשר: ההנחיה הייתה בדבר כתיב מנוקד וכתיב חסר ניקוד. הוועדה החליטה, שאינה משנה דבר בכתיב המנוקד.

הושמעה כאן דעה, שאין האקדמיה חייבת להחליט. רוצה אני להזכיר את דברי הא' אירמאי, שאמר בצדק, שאם נחליט שלא להחליט, יהיה בזה אסון. האקדמיה נהגה כך, ולא החליטה עד עתה. אולם נשתנה המצב. הגוף המעוניין בציבור פונה אלינו ומבקש החלטה. כשם שאין משרד הבריאות או משרד החקלאות רשאים לפטור עצמם מתשובה ברורה, כך אין המוסד העליון ללשון העברית רשאי להימלט מהכרעה.

הבאנו הצעת החלטה. האקדמיה חייבת לשקול מה מקובל, "מאי עמא דבר", הכתיב המלא כבר מקובל בעיתונים, בספרים, אלא שאין יודעים את כלליו, משום שהם מסובכים. כל מערכת כללים שני קצוות לה: הקורא והכותב. הכללים שיוגהו חייבים להיות פשוטים בידי הכותב וברורים לקורא.

ניקוד חלקי יש בו מהפכה. תלמידינו אינם יודעים לנקד. אף באוניברסיטה נכשלים תלמידים פעם ופעמיים ויותר בבחינות בניקוד. אם נבוא לחדש חידושים בניקוד, כגון ביטול ההבדל שבין קמץ ופתח, כדי להתאימו למבטא הספרדי שלנו, כפי שרוצה הא' בן-חיים, הרי אנו מוסיפים עוד שיטה אחת על השיטות הקיימות. הן התנ"ך קיים ועומד. נמצא, שהתיקון שתיקנו אינו תיקון, אלא תוספת על הקיים. כדי שהתלמיד לא יצטרך ללמוד שני סוגי כתיב – אחד בטקסט מנוקד ואחד בטקסט בלתי מנוקד – הועלתה הצעה במשרד החינוך להשתמש בכתיב מלא (כפי שתחליט האקדמיה) בספרי הלימוד בכיתות הנמוכות ולנקדם ניקוד מלא. בכיתות הגבוהות יושמש הניקוד, אך צורת כתיב התיבה לא תשתנה. ההצעה נראית, אך הבעיה היא, אם זה לא יפריע את הוראת הניקוד הדקדוקי.

אני מסכם את דבריי:

- א. אנו חייבים להחליט.
- ב. ההחלטה מן הדין שלא תהיה כרוכה במהפכה, אלא שתתבסס על המצב הקיים, מתוך מגמה למנוע את הערבוביה.
- ג. הצעת ניקוד חלקי או מלא במקום הכתיב חסר הניקוד יש בה מהפכה לעומת מה שנהוג בעיתונות, ברוב הספרים הנדפסים, במכתבים ובכיוצא באלו, ויש לשקול אפוא, אם אין כאן סכנה רצינית, שהיא תהיה נידונת לכישלון מראש. וכמובן עלינו לשקול, אם היא עשויה לפתור את הבעיה.
- ד. איני רואה הצעה אלטרנטיבית העשויה לזכות אפילו לתמיכת כל המתנגדים להצעתנו (ראה לעיל), וקל וחומר לתמיכתנו.

הא' מלצר: הא' קוטשר ומורג מסתמכים על שתי טענות פורמאליות: האחת היא, שיש החלטה לקיים שני מיני כתיב. אולם טענה זו בטלה. ידוע, שיש שני מיני כתיב, ואין צורך בהחלטה; והטענה השנייה היא, שלא הבאתי הצעה מעשית לניקוד חלקי. רצירי להביא, אולם הוועדה טענה, שאינה רוצה לדון בזה. ובמקום לקרב את שני הכתיבים זה לזה, הגדילה הוועדה טענה, שאינה רוצה לדון בזה. ובמקום לקרב את שני הכתיבים זה לזה, הגדילה את המרחק בין שתי השיטות.

הצעתה היא: ניקוד חלקי, כלומר כתיב חסר ניקוד עם ניקוד מינימלי.

הא' ריבלין: הוזכרו כאן צורכי ההוראה של קריאה וכתיבה לעולים. כדאי שיעשה ניסיון בהרבה אולפנים בדרכים שונות של הכתיב. ובדרך זו נדע, מה הן הבעיות המתעוררות.

הא' בן-נון: אין לראות את החלטת המליאה מלפני שנתיים כהחלטה על העיקרון, שתהינה שתי שיטות כתיב. עדיין לא דגנו אז בשאלה העקרונית בכל היקפה, אלא במסגרת ההנחיה לוועדה השלישית, והייתה זו הנחיה לוועדה.

אשר לדברי הא' בן-חיים, אין לנו הסמכות הרוחנית לתיקון הניקוד, ובוודאי שאין לנו סמכות זו להחליט עליו אנב דיון בשאלה מצומצמת יותר. לא נוכל להיחפו להחלטות מהפכניות אנב אורחא. נאמר כאן, שהניקוד החלקי הוא מהפכה. אבל מהפכה היא שינוי במהות. שינויים טכניים אינם מהפכה. ומצטער אני, שפרופ' קוטשר, המתריע נגד התחמקות, אף הוא אינו בא להציע אלא שיטת הכתיב חסר הניקוד, שאף היא אינה אלא התחמקות מעיקר השאלה. ואסור לנו להתחמק.

אף חייבים אנו לדייק יותר בדברינו. נאמר כאן, שאסור לבטל את הדגש החזק. אך כשהצעתנו שיטת ניקוד חלקי, לא הצעתי לבטלו או לבטל שום דבר. השמטת סימנים בכתיבה אין בה משום ביטול; אם איני מסמן את הדגש החזק בשיטה העממית, לא סתרתי בכך את הניקוד הדקדוקי. אין לומר, שהצעת ניקוד חלקי מניחה את המעבר אל הכתיב חסר הניקוד. הניקוד החלקי טוב הוא גם לחזק את הוראתו של הניקוד המלא. במה יתרוונתי לעומת הניקוד המלא? הרבה מטרחתו של המונקד מתבזבז על המחשבה, אם לכתוב דגש חזק או לא. יש בו גם חיסכון טכני. יש בו גם סימנים פחות, ובכך הוא עשוי להבהיר יותר, ועם זאת, בניגוד לכתיב חסר הניקוד, אין הוא מציג את תמונת המלה בצורה מסולפת. מי שרוצה לנוע מן הכתבנית את הטורח לזכור, היכן פתח, קמץ, צירי או סגול, ישים אל לבו, שקשה יותר לחייב אותה, שתזכור היכן להוסיף יו"ד והיכן לא להוסיפה.

כלפי הטענה, שהניקוד החלקי מחייב ידיעת הניקוד – אין לי אלא להתריע: אכן, כדאי שייטיבו יותר לדעת ניקוד, וצריך למצוא שיטה של כתיבה, שלא תמנע את ידיעת הניקוד. השיטה המוצעת ע"י הוועדה תמנע את ידיעת הניקוד. ושוב ברצוני להזהיר מפני ניקוד חלקי, המורכב על הכתיב חסר הניקוד – היא השיטה, שהציעה ועדת המזכירות הפדגוגית של משרד החינוך. ועלינו להחליט כאן, כאשר הצעתי, שלא תפשוט ההצעה היא יותר ותרבה ערבוביה. אולי אין להיחפו ולהחליט דווקא היום. אבל אסור לדחות יותר מדיי. איני שולל עבודת סקר, אך אין הצעת פרופ' ריבלין מספקת. מערכת הבעיות, שהמבוגרים נתקלים בהן, לא תציג לפנינו את הנתונים הדרושים להוראה בכתב-ספר (להפך – כן).

אפשר רצוי גם לנסות שיטות שונות של ניקוד חלקי למעשה, ולאור הניסויים נשוב ונדון בפרטים.

הא' מורג: עלינו להחליט היום, אם אנו רוצים בכתיב בעל ניקוד חלקי, או שאנו רוצים בכתיב לפי דרכה של הוועדה.

הא' קוטשר: אני מציע, שנקבל את הצעת הא' מורג, שאם לא כן, עלול להיווצר מצב, שכל ההצעות תידחינה.

הא' בן-חיים: אם נצביע היום בשאלה עקרונית וגדולה כזו, הרינו עלולים לגרום כישלון גדול לאקדמיה. אני משער, שלא תתקבל שום החלטה חיובית, וכבודה של הוועדה, שעמלה להביא הצעה מעובדת לפרטיה, מחייב שלא נקפח את ההצעה ע"י החלטה עקרונית שלילית, שתמנע המשך עיון בהצעה. אני מציע, שיוחלט היום על גמר הוויכוח בשאלת הכתיב, ובישיבה שתהיה בשנת תשכ"ח יובאו כל ההצעות שהושמעו להצבעה בלבד. כמוכן תינתן רשות לכל מציע לנמק את הצעתו. אבל לא יותר מכך!

הא' רבין: מבקש אני, שהרוצים כתיב בניקוד חלקי לא יסתפקו בהצעת כתיב כזה כאידיאל בעלמא, אלא יביאו הצעות של כללים מנוסחים מלווים הדגמות.

הא' שבטיאל: לפנינו ארבע שיטות: א) כתיב חסר מנוקד; ב) כתיב חסר שאינו מנוקד; ג) כתיב מלא מנוקד; ד) כתיב מלא שאינו מנוקד.

אין עוררין על כך, שיש לדון בשתי שיטות כתיב בלבד, אלא שלא נתברר כאן, מה הן השיטות שתהיינה נהוגות. מציע אני, שתקבל האקדמיה החלטה להנהיג את שתי השיטות הללו: כתיב חסר מנוקד וכתיב מלא שאינו מנוקד. שתי שיטות אלו חזקתן יותר במסורת הדורות, ואין הדבר כן בשאר שיטות, וקביעתן בתוקף החלטה יש בה מן החידוש שאינו לצורך, והשימוש בהן יהא בו מן הזרות, ועלולות הן להכניס מהומה בכתיב.

ושתי שיטות אלו, שאני מציע את הנהגתן, תהיינה נהוגות בשני תחומים: כל מקום שיש בו הוראת הלשון, ובצמוד לה גם תורת הניקוד והדקדוק השיטתי, יונהג בכל מקצועות הלימוד הכתיב החסר המנוקד, כגון: בבית-הספר היסודי, באולפנים, בבתי הספר לעולים ולמבוגרים, בדברי שירה ופיוט וכדו'.

הכתיב המלא יונהג בתחומים אחרים: בספרות, בעיתונות ובכדומה.

ולעניין דגש חזק – נשמעה כאן דעה, שיש לבטל את סימונו בכתיב המנוקד, שבין כך ובין כך אין מקפידים בו בין בקריאה ובין בדיבור. רבותי, כלום נבוא להכשיר מעוות? והרי הדגש הוא נשמתה של הלשון, שהרבה שימושים הוא משמש, והשמטתו תרבה תקלות במשמעותן של צורות לשון. ואכמ"ל.

נוטה אני לדעה, שיש לבטל את סימון הדגש הקל באותיות ג, ד, ת, שהגיינתן בלשון הדיבור היא אחת, וסימן הדגש אינו לצורך. וכן הדבר לגבי סימן השווא הנח.

הא' בן-חיים: אני מציע, שנקבע מועד עד א' באב לקבלת הצעות בכתב בעניין הנדון שלנו.

הא' רבין: אני מציע, שבעלי ההצעות השונות יידברו ביניהם, כדי לסכם הצעות משותפות.

הא' בן-חיים: ימציאו הצעותיהם למזכירות, והיא תזמן אותם לכך.

הא' דותן: ההתמודדות הצפויה בישיבה הבאה לא תהיה הוגנת. מצד אחד תעמוד ההצעה המפורטת והמעובדת של הוועדה, שלא יקשה למצוא בה מגרעות ולפסלה בשל כך, וכנגדה תעמוד הסיסמה של ניקוד חלקי, שפרטיו עדיין לא הוצעו, ושעל כן אין בו דופי. נזכור-נא מה קרה בוועדת הכתיב הקודמת, השנייה: היו בה חמישה חברים, והובאו חמש הצעות, מרביתן הצעות ניקוד או ניקוד חלקי. הסיבה לכך היא, שאי אפשר לגשר על פני ההצעות השונות של ניקוד חלקי.

להמשך דיונו ובוודאי קודם להצבעה צריך, שיובאו כנגד הצעת ועדתנו הצעות מפורטות ומעובדות, שהוכנו אף הן ע"י ועדות.

הא' בן-חיים: דיינו, שיובאו עיקרי ההצעות; בפרטים יהא אפשר להוסיף ולדון בויקה להצעה שתתקבל.

הא' מורג: הריני מבקש להזכיר שוב למליאה, שקבלת החלטה על כתיב שיש עמו ניקוד חלקי פירושה סטייה מן ההחלטה שנתקבלה ביום כ"ט בשבט תשכ"ד, ואשר בה נאמר במפורש, שליד הכתיב שיש עמו ניקוד מלא, יוגהג כתיב חסר ניקוד. יש ראשית לשאול את המליאה, אם היא מסכימה לסטייה זאת, היינו – להצביע על כך.

הא' בן-חיים: עלינו לדון, אם ההנחיה הקודמת מחייבת, ואת הדרך לפתרון נביא בפעם הבאה. היום עלינו להחליט, אם האקדמיה רואה עצמה קשורה להנחיה שניתנה לוועדה בדבר שתי שיטות כתיב.

הא' קוטשר: כלום ייתכן, שניתנה הנחיה לוועדה שלא לדון בהצעה, שהיא לפי רצון המליאה?

הא' בן-חיים: ודאי לא הייתה הוועדה רשאית לסטות מן המשימה שהוטלה עליה. הוועדה עשתה כמיטב יכולתה על פי ההנחיה שקיבלה, אבל אין פירושו, שהמליאה רואה עצמה כפותרת להנחיות, שניתנו לצורך הכנת ההצעה בלבד. עכשיו, כשההצעה לפנינו – גופה של השאלה נתון לפנינו, ולא הבחינה הפורמאלית, שיש החלטת מליאה קודמת על הנחיות.

הא' מלצר: אני שולל את הצעת הוועדה, אבל אני מתנגד עוד יותר לכך, שנרים ידיים ונפסול אותה. אני מציע, שתסתלק הוועדה מן הטענה הפורמאלית, שקיבלה הנחיה מן המליאה על שני כתיבים בלבד.

הא' בן-חיים: הגה הצעת הא' קרוא, שמסרה בכתב: "מליאת האקדמיה מחליטה לבחור ועדה בת חמישה, שתכין במשך זמן קצר, לא יאוחר מאשר עד סוף תשרי, הצעה ממשית בלויות דוגמאות על ניקוד חלקי. לאחר שתתקבל ההצעה במליאה הבאה תיבחר ועדה לעיבוד ההצעה המפורטת לפי החלטות המליאה אחרי הוויכוח".

הא' קוטשר: כדי לתת אפשרות נוספות לליבון הבעיה מציע אני, שלא נעמוד על הנחית המליאה מלפני שנתיים בדבר שתי שיטות של כתיב, אלא נאפשר העמדת ועדה חדשה לעניין הניקוד החלקי. כמובן אין פירושו של דבר ביטול ההחלטה ההיא.

הא' בן-חיים: לא דחינו את ההצעה, אלא שמענו כמה וכמה הצעות אחרות. לא נצביע היום. יביא כל חבר את הצעתו בכתב. לא יהיה עוד ויכוח, אלא הנמקת הצעות בלבד. רצוי שתהא כל הצעה מפורטת ומלווה דוגמאות.

